

PLAN ZADAŃ OCHRONNYCH PUSZCZA I OSTOJA BORECKA

SPOTKANIE 3

2012.10.23

INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

GENERALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W OLSZTYNIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

TEMATY SPOTKANIA

Znaczenie terenów nieleśnych dla realizacji celów SOOS/OSOP

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Rolnictwo – utrzymanie/modyfikacja metod gospodarowania

Rybactwo – utrzymanie/modyfikacja metod gospodarowania

Inne działania ochronne

ZNACZENIE TERENÓW NIELEŚYCH

Nieleśne siedliska przyrodnicze (zbiorowiska roślinne) chronione w ramach N2000:

Świeże łąki rajgrasowe (6510)

Jeziora eutroficzne (3150)

Jeziora mezotroficzne z ramienicami (3140)

Jeziora dystroficzne (3160)

Torfowiska wysokie (7110) (tylko w LP)

Torfowiska przejściowe (7140) (tylko w LP)

ZNACZNIE TERENÓW NIELEŚNYCH

Gatunki korzystające z terenów nieleśnych

Rybołów, bielik

Gagoł

Orlik krzykliwy

Trzmielojad

Zielonka

Żuraw

Bocian czarny

Łąki rajgrasowe (6510)

Świeże łąki, ekstensywnie użytkowane (późne koszenie 1-2 razy w roku)

rajgras wyniosły

dzwonek rozpierzchły

pępawa dwuletnia

świerznica polna

bodziszek łąkowy

szczaw rozpierzchły

kozibród łąkowy

krwawnik pospolity

krwawnik pospolity

marchew zwyczajna

kupkówka pospolita

barszcz zwyczajny

komonica zwyczajna

Łąki rajgrasowe (6510)

Łąki rajgrasowe (6510)

Zagrożenia:

Intensyfikacja gospodarki łąkarskiej (wczesne i częste koszenie)

Wypas

Zaorywanie (świeże łąki występują na glebach mineralnych i bywa, że w ewidencji gruntów widnieją jako grunty orne)

Porzucanie użytkowania (stopniowe wkraczanie gatunków ruderalnych, a następnie krzewów i drzew)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Dokładnie: naturalne eutroficzne zbiorniki wodne z roślinnością *Nymphaeion* i *Potamion*

Żyzne (ale nie przeżyźnione) jeziora, starorzecza itp. z takimi roślinami, jak:

grązel żółty, grzybienie białe, rdestnica pływająca, rdest ziemnowodny, osoka aloesowata (rośliny o liściach pływających)

rogatek sztywny, wywłócznik kłosowy, rdestnica lśniąca, rdestnica połyskująca, rdestnica przeszyta, rdestnica kędzierzawa (rośliny o liściach zanurzonych)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Przykłady jezior eutroficzných:

Łażno, Szwałk Wielki, Szwałk Mały, Pilwag,
Litygajno, Ciche, Kociołek, Krzywa Kuta, Czarna
Kuta, Głęboka Kuta, Łękuk k. Diablej Góry,
Gołdapiwo (poza N2000)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Zagrożenia:

EUTROFIZACJA = WZROST ŻYZNOŚCI

Jezioro eutroficzne <> jezioro przeżyźnione
(hipertroficzne)

Substancje biogenne – fosfor, azot

Najgroźniejszy dla jezior - fosfor

Podstawowy skutek wzrostu żyzności: wzrost
produkcji pierwotnej (roślinnej)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Dalsze konsekwencje:

Glony planktonowe reagują szybciej niż rośliny naczyniowe > gęsta zupa glonowa w wierzchnich warstwach wody zabiera światło z warstw niższych > rośliny zanurzone (łąki podwodne) powoli ustępują

Glony produkują tlen, ale tylko wtedy gdy są żywe

Martwe glony opadają na dół i są rozkładane (utleniane) m.in. przez bakterie, co powoduje, że z dolnych warstw wody tlen znika

W przeżyźnionych jeziorach światła i tlenu może nie być już na 2-3 m

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Brak światła i tlenu oznacza, że prawie całe życie w głębszej wodzie zanika – nie roślin naczyniowych> zostają bakterie i niektóre wyspecjalizowane bezkręgowce (wodzień, ochotka piórkowa, rurecznik); zapuszczają się tam, i to niechętnie, tylko niektóre ryby

Nadmiar nie rozłożonych glonów odkłada się na dnie, tworząc czarny, mazisty osad

Brak tlenu w osadach powoduje uwalnianie zmagazynowanego w nich fosforu i dalsze przeżyźnianie wody

Bardzo często (w jeziorach hipertroficznym zawsze) z dna uwalnia się siarkowodór – silna trucizna

Podczas wiosennego i jesiennego mieszania fosfor uwolniony z osadów dostaje się do całej masy wodnej

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Dalsze konsekwencje:

Spirala eutrofizacji nakręca się sama i bardzo trudno ją powstrzymać

Górna strefa życia jest coraz węższa i coraz gęstsza od glonów

Dolna strefa bez życia poszerza się i panują w niej coraz bardziej ekstremalne warunki

Zmienia się skład planktonu – groźne dla zdrowia sinice wypierają inne gatunki tak, jak pokrzywa wypiera inne rośliny na przeżyźnionej azotem glebie

Ustępują kolejne gatunki ryb:

 sieja, sielawa, stynka – bo za mało tlenu

 szczupak – bo za mało przejrzysta woda

 wiele gatunków – bo wraz z roślinnością podwodną znikają dobre tarliska

Jezioro traci walory przyrodnicze, ale także rekreacyjne (wędkowanie jest mało przyjemne, a pływanie nawet groźne dla zdrowia)

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Skąd biorą się substancje biogenne (fosfor i azot w jeziorze)? Zawsze tam się dostawały – ze zlewni i z powietrza, ale wszystko zależy od tempa

Źródła biogenów:

- ścieki komunalne

- nawozy sztuczne

- nawozy naturalne

- erozja

Z brzegu porośniętego lasem dopływa do jeziora 10 – 1000 razy mniej fosforu niż z gruntu ornego, nawożonego czy nie

Z 1 ha pola do wód dostaje się średnio ok. 0,6 kg fosforu i ok. 6 kg azotu rocznie (wielkość bardzo zmienna w zależności od nachylenia, rodzaju gleby, agrotechniki itd.)

1 człowiek rocznie oddaje ze ściekami ok. 1 kg fosforu i 4 kg azotu

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Co robić?

Porządkować gospodarkę ściekową (niekoniecznie ciągnąć kanalizację do każdej zagrody)

Utrudniać jak się da migrację biogenów do wód:

nie niszczyć trzcinowisk

nie osuszać bagienek

nie drenować niepotrzebnie gleb (drenuje się przeważnie gleby ciężkie, zwykle najżyźniejsze)

nie niszczyć zadrzewień nad wodami, w tym nad małymi ciekami

JEZIORA EUTROFICZNE (3150)

Co robić? c.d.

nie zaorywać łąk i pastwisk

utrzymywać jak najdłużej pokrywę roślinną na polach,
zwłaszcza na stokach

nie orać wzdłuż stoku

bezpiecznie składować nawozy sztuczne i naturalne

nie zabudowywać bez sensu (z terenów zabudowanych
spływa z opadami wielokrotnie więcej biogenów niż z
użytków rolnych)

JEZIORA MEZOTROFICZNE Z RAMIENICAMI (3140)

Jezióra średnio żyźne – wyraźnie mniej biogenów niż w eutroficznym

Dużo mniej glonów planktonowych

Większa przejrzystość wody (kilka metrów)

Przy dnie zawsze sporo tlenu

Inna roślinność zanurzona – ramienice

Mogą w nich żyć bardziej wymagające ryby: sieja, sielawa, stynka, troć jeziorkowa

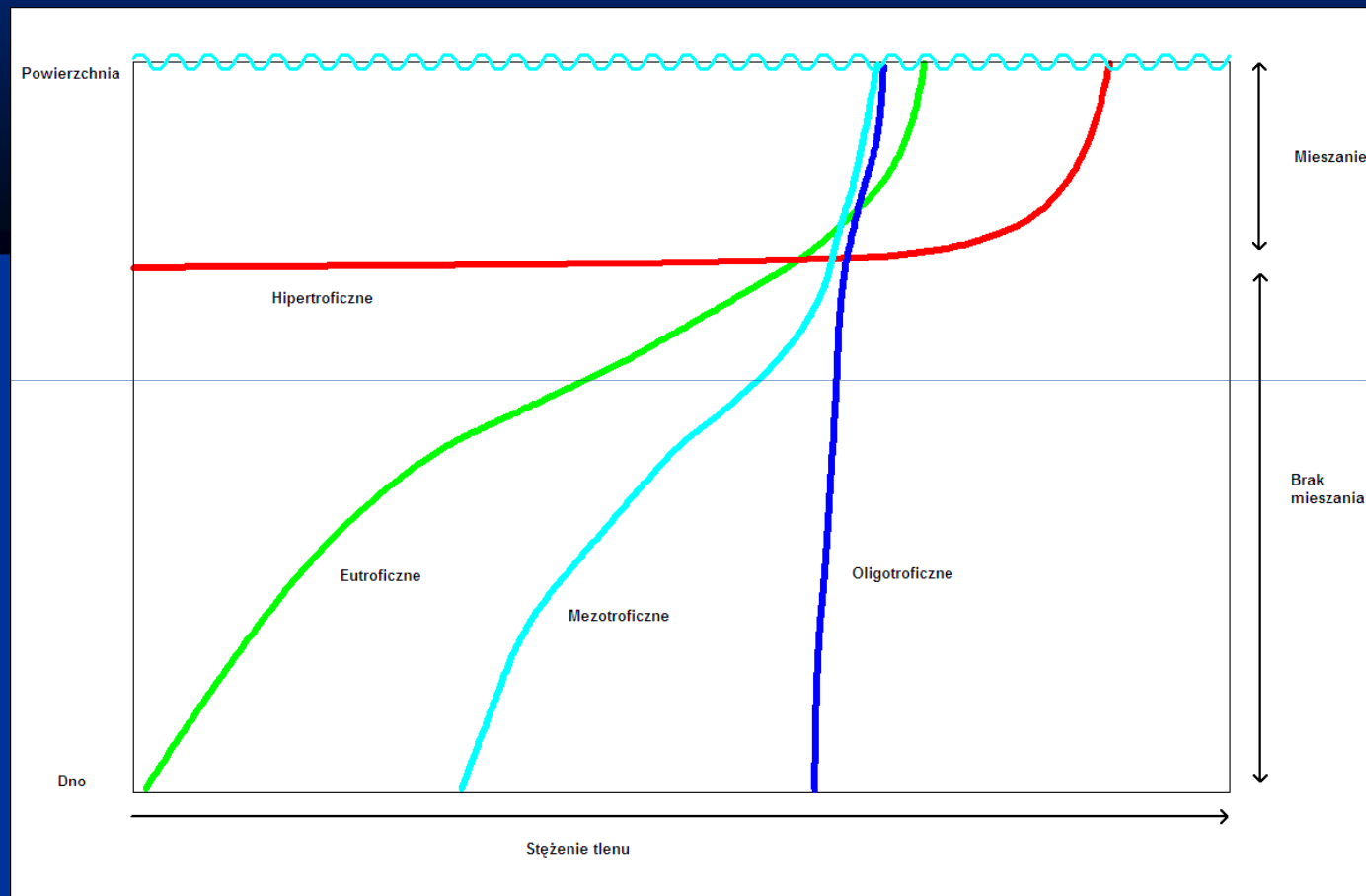
Zagrożenia i metody ochrony – takie same, ale poziom biogenów trzeba utrzymać znacznie niżej

Przykłady jezior mezotroficznym: Biała Kuta, małe jeziorko leśne koło Leśnego Zakątka, Mamry Północne

JEZIORA MEZOTROFICZNE Z RAMIENICAMI (3140)

JEZIORA MEZOTROFICZNE Z RAMIENICAMI (3140)

JEZIORA DYSTROFICZNE (3140)

Bardzo specyficzne, zwykle małe jeziora leśne o wyraźnie kwaśnym odczynie wody (pH 5-6)

Zwykle bezdopływowe i otoczone borami, z których dopływają do nich substancje humusowe, wiążące trwale fosfor, a także wapń

W konsekwencji są bardzo mało żyzne, bo chociaż fosfor jest, to nie jest dostępny dla roślin

Woda brunatna i kwaśna od substancji humusowych

Bardzo często na obrzeżach występują inne zbiorowiska nie znoszące wyższych poziomów substancji biogennej – torfowiska wysokie i przejściowe, bory bagienne

Na brzegach często pływający dywan z mchów – torfowców, na który wkraczają sosenki i brzozy – tak zwane pło

Zarastają od góry – pło stopniowo nasuwa się na taflę wody

JEZIORA DYSTROFICZNE (3140)

Zagrożenia:

Wszelkie majstrowanie w zlewni, mogące przerwać naturalną barierę dla migracji fosforu

Przykłady jezior dystroficznych: Smolak, Kacze, małe jeziorka koło Lipowej Góry i koło Budzisk

W latach 70-tych polscy naukowcy wsypali do jeziora Smolak parę worków fosforu i wapna – okazało się, że działa – pło wyraźnie się cofnęło

Ale wygląda na to, że worków było za mało, bo inni polscy naukowcy stwierdzili w 2010 r., że jezioro jest znowu kwaśne

JEZIORA DYSTROFICZNE (3140)

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Rybołów

Żywi się tylko rybami

Dziennie zjada 0,3 kg ryb

Rodzina - 1,2 kg/d i 140-200 kg ryb w sezonie

Zwykle łowi ryby 0,1-0,2 kg, rzadko 1-2 kg

Chwyta zdobycz szponami z głębokości do 1 m

Poluje w odległości do 10 km od gniazda

Na łowiskach potrzebuje ciszy i przejrzystej wody

Z jeziora jak j. Szwałk Wielki rybacy odławiają 8-12 ton ryb rocznie (40-90x więcej niż rodzina rybołówów)

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Rybołów – zagrożenia:

Zakłócanie ciszy na łowiskach (turystyka,
zabudowa)

Eutrofizacja > zmniejszanie przejrzystości wód

Kłusownictwo

Kolizje z liniami napowietrznymi

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Gagoł

Gniazduje w dziuplach starych drzew nad wodami

Żywi się różnymi wodnymi bezkręgowcami, które wybiera z dna (ślimaki, małże, chruściki, ochotki itp.)

Potrafi nurkować na kilka metrów (grążyca)

Gagoł – zagrożenia:

Wyrąb starodrzewi

Do pewnego stopnia – zakłócanie spokoju przez człowieka (ale dość łatwo się przyzwyczajają do sąsiedztwa ludzi)

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Orlik krzykliwy

Gniazduje w lasach (często na skraju)

Poluje na terenach otwartych (łąki, pastwiska, pola)
w urozmaiconym krajobrazie rolniczym

Pokarm: małe zwierzęta (od owadów po młode zające)

Najważniejsze w diecie: małe gryzonie i krety > małe
ptaki, owady > pozostałe

Najlepsze żerowisko – spokojne, żyzne (żeby myszy
miały co jeść) i z niską roślinnością

Zwykle poluje z lotu – krąży nad łowiskiem
i spada na ofiarę znajdującą się na ziemi; przy braku
prądów powietrznych poluje z zasiadki.

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Orlik krzykliwy – zagrożenia:

Niepokojenie w sąsiedztwie gniazd, ale także na łowiskach

Utrata terenów łowieckich w wyniku zmian w rolnictwie – zarastanie, zalesianie lub zaorywanie łąk i pastwisk

Ujednolicanie krajobrazu rolniczego – likwidacja zadrzewień, bagienek, miedz itd.

Kolizje z liniami napowietrznymi

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Trzmielojad

Gniazduje w lasach (często na skraju) , poluje w lasach i na polanach, łąkach itp.

Pokarm: głównie osy i szerszenie

Trzmielojad – zagrożenia:

Niepokojenie w sąsiedztwie gniazd

Utrata ważnego elementu siedliska – polan i terenów otwartych w sąsiedztwie lasu

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Zielonka

Skryty ptak żyjący w trzcinowiskach i pałkowiskach

Żywi się głównie bezkręgowcami

Zielonka – zagrożenia

Niszczenie szuwarów trzcinowych i pałkowych
(wykaszenie, pomosty, zabudowa, dobijanie na dziko
do brzegu, czyszczenie stawów z roślinności)

Drapieżnictwo ze strony norki amerykańskiej

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Żuraw

Gnieździ się w podmokłych lasach ale także poza lasami w różnych bagnach (także małych), oczkach wodnych, trzcinowiskach itp..

Tereny otwarte wykorzystuje do:

- wodzenia młodych (najchętniej zaciszne łąki i polany)

- żerowania, także w czasie przelotów (tereny rolnicze, w tym uprawy)

- zlotów przed wędrówką (najchętniej rozległe trzcinowiska)

Żuraw - zagrożenia: niszczenie mokradeł, kolizje z liniami napowietrznymi

GATUNKI KORZYSTAJĄCE Z TERENÓW NIELEŚNYCH

Bocian czarny

Gniazduje w odludnych starych lasach

Żywi się głównie drobnymi rybami i żabami

Tereny otwarte (mokre łąki, turzycowiska, stawy, rozlewiska) wykorzystuje jako żerowiska, ale równie chętnie poluje w lasach, jeśli ma tam dość pokarmu

Zagrożenia: penetracja terenów lęgowych przez człowieka, osuszanie/niszczenie mokradeł w lasach i na terenach otwartych

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Ocena obowiązujących studiów i planów zagospodarowania przestrzennego

Istniejąca zabudowa – 98 ha (z zagrodami kolonijnymi)

Zabudowa po realizacji studiów i planów - 652 ha (nie licząc ewentualnej nowej zabudowy rozproszonej)

Wzrost prawie 7xKROTNY

Powierzchnia lądowa miasta Giżycko (30 000 mieszkańców) – ok. 7 km² z Twierdzą Boyen itp..

Przewidywana liczba nowych działek w N2000: 3000 – 5000 (12 000 – 20 000 ludzi)

Obecna liczba mieszkańców N2000 – ok. 1100 osób (z Kutami i Jeziorowskimi)

Przewidywana liczba mieszkańców N2000 (z Kutami i Jeziorowskimi – od 7300 (działki jak dzisiaj) do 20 000 (nowe działki po 1200 m²))

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Kompletnie nierealne, ale jeśli się spełni – bardzo niebezpieczne dla N2000

Do tego należy doliczyć nową zabudowę rozproszoną – większość studiów i planów nie zawiera ograniczeń dotyczących min. powierzchni gospodarstw uprawniających do budowy nowego siedliska

Wg Ustawy o planowaniu przestrzennym trzeba mieć przynajmniej tyle hektarów, ile średnia powierzchnia w gospodarstwie, ale dotyczy to tylko terenów bez planów zagospodarowania

Rezultat – jeśli plan nie mówi jasno, czy i jak wolno budować siedliska na terenach rolniczych, wystarczy mieć 1 ha

Poza tym, przepisy o sąsiedztwie (w przypadku decyzji o warunkach zabudowy) są regularnie nadinterpretowane – często projektowane siedliska znajdują się o kilkaset metrów od najbliższej zabudowy

Inny problem – studia i plany w większości nie chronią użytków zielonych i gleb hydrogenicznych

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Konflikty (od najsilniejszych)

Borki, gm. Świętajno

Jakunówko, gmina Pozezdrze

Kuty, gmina Pozezdrze

Zawady Oleckie, Jabłonowo, Szwałk, gmina Kowale
Oleckie

Gmina Banie Mazurskie – ogólny zapis o możliwości
zabudowy letniskowej wzdłuż puszczy, bez wskazania
miejsc

Żabinka, gmina Kruklanki

Jeziorowskie, gmina Kruklanki

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Wytyczne do studiów i planów:

Radykalnie okroić tereny pod zabudowę w Borkach, Jakunówku i Kutach

Odsunąć od lasu projektowaną zabudowę w Zawadach, Jabłonowie i Szwałku

Zlikwidować zapis o zabudowie letniskowej w gminie Banie Mazurskie

Przesunąć zabudowę w Żabinkach na południową stronę drogi

Zmniejszyć tereny zabudowy w Jeziorowskich

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Poza tym:

w studiach i planach wrysowywać trwałe użytki zielone i zakazać zmiany użytkowania na orne

wprowadzić zakaz zabudowy na gruntach hydrogenicznych, a także na terenach istniejących zadrzewień (pokazać tereny z zakazem na rysunku)

wprowadzić ograniczenia dotyczące lokalizacji pomostów (w planach z reguły nie ma nic o tym, co wolno robić z jeziorami)

nowe pomosty tam, gdzie już istnieje legalna zabudowa dochodząca do wody i gdzie trzciniowiska już zostały zniszczone

ogólnodostępne kąpieliska tylko na jeziorach Szwałk Wielki, Łażno, Litygajno, Łękuk k. Orłowa i Biała Kuta, po 1 na jezioro, w pobliżu zabudowy i w miejscu, gdzie już nie ma trzciny

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Poza tym c.d.

wprowadzić zakaz obniżania wód gruntowych (osuszanie bagienek, pogłębianie rowów melioracyjnych bez jednoczesnej budowy zastawek)

wprowadzić wymóg posiadania minimum 12 ha dla nowych siedlisk rolniczych chyba, że budynki znajdą się nie dalej niż 50 m od istniejącej zabudowy

wprowadzić wymóg stosowania przewodów izolowanych i słupów bezpiecznych dla ptaków (m.in. izolatory pod poprzecznikiem) w nowych i przebudowywanych liniach napowietrznych (dotyczy to planów i studiów, ale przede wszystkim decyzji o lokalizacji inwestycji)

nie projektować elektrowni wiatrowych w odległości $< 1,5$ km od N2000

pamiętać, że cały obszar PZO leży na obszarach chronionego krajobrazu

PLAN OCHRONY

Dla terenów poza Lasami Państwowymi należy sporządzić plan ochrony N2000, który w sposób wiążący uregułuje sprawy planowania przestrzennego

GOSPODARKA ROLNA

Działania obligatoryjne:

utrzymać dotychczasowy stan posiadania przyrody:

zachować wszystkie łąki i pastwiska (wyjątek - rozbudowa siedliska)

zachować wszystkie oczka wodne, mokradła, zabagnienia itp.

odstąpić od budowy nowych urządzeń odwadniających

zachować wszystkie drzewa o pierśnicy > 15 cm chyba, że stwarzają zagrożenie dla życia i mienia

zakaz stosowania nawozów na glebach zalanych wodą, przykrytych śniegiem, zamrzniętych do głębokości 30 cm oraz podczas opadów deszczu (Ustawa o nawozach i nawożeniu)

zakaz stosowania nawozów naturalnych:

w postaci płynnej oraz azotowych - na glebach bez okrywy roślinnej, położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10%,

w postaci płynnej - podczas wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi (Ustawa o nawozach i nawożeniu)

GOSPODARKA ROLNA

Gnojówkę i gnojowicę przechowuje się wyłącznie w szczelnych zbiornikach o pojemności umożliwiającej gromadzenie co najmniej 4-miesięcznej produkcji (Ustawa o nawozach i nawożeniu)

Działania fakultatywne:

obornik składować na płytach albo możliwie daleko (>100 m) od wszelkich wód powierzchniowych (rowy, bagienka, strumienie, jeziora)

odstąpić od użytkowania ornego na korzyść trwałych użytków zielonych w strefie 100 m od jezior

w strefie 100 m od jezior nie stosować żadnych nawozów

zwiększać możliwości retencyjne przez budowę zastawek na rowach

na stokach stosować orkę w poprzek stoku

GOSPODARKA RYBACKA

Potencjalne oddziaływania negatywne:

niszczenie roślinności podwodnej narzędziami ciągnionymi
zbyt duża presja na gatunki drapieżne (szczupak, sandacz, okoń,
węgorz)

zbyt duża presja na gatunki zimnolubne i tlenolubne (sieja, sielawa)
zakłócanie żerowisk rybołowa (i bielika)

Potencjalne oddziaływania pozytywne:

odławianie ryb mało cennych (mały i średni leszcz, krap, płoć)
zarybianie gatunkami drapieżnymi i zimnolubnymi
w efekcie – szybsze usuwanie fosforu z jezior (biomanipulacja)

GOSPODARKA RYBACKA

Zalecenia:

stosować narzędzia możliwie wysoko selektywne
nie używać narzędzi ciągnionych w strefie litoralu i sublitoralu
odłowy sprzętem ciągnionym – maksymalnie 20% całości odłowu w kg
maksymalny wagowy udział ryb wyborowych w odłowach – 30%
minimalna wartość zarybień – 25% wartości odłowów wg cen rynkowych
co dwa lata odłowy kontrolne w celu sprawdzenia trendów
w populacjach głównych gatunków ryb
jeżeli udział gatunków małowcennych rośnie – zwiększać odłowy tych
gatunków kosztem odłowu gatunków wyborowych
zarybiać gatunkami cennymi stosownie do charakteru rybackiego jeziora
chronić znane naturalne tarliska
nie używać silników spalinowych na jeziorach objętych strefą ciszy i na
jeziorach śródleśnych (poza strefą tylko kilka jezior – Biała Kuta, Głęboka
Kuta)